

СИСТЕМА ФАКТОРІВ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЖІНОК-СПІВРОБІТНИКІВ ОВС

Проблема адаптації співробітника ОВС до різноманітних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища вважається однією з найактуальніших проблем сучасної прикладної психології. Це викликано тим, що внаслідок розвитку соціальних девіацій суспільства більше значення приділяється ефективності правоохоронної діяльності та осіб, котрі виконують цю діяльність, бо з кожним роком збільшується кількість стресових чинників, які впливають на адаптивні можливості співробітника ОВС.

Феномен соціально-психологічної адаптації пов'язується з особливостями психічної діяльності, які опосередковують соціальні взаємодії особистості. Аналіз літератури свідчить про те, що більшість досліджень, присвячених проблемам адаптації, не дають цілісного уявлення про адаптацію жінки-співробітника ОВС, бо дані дослідження пов'язані з психофізіологічними або суто фізіологічними аспектами. Нами були вибірково досліджені жінки-співробітники ОВС, що працюють від одного до п'яти років в різноманітних підрозділах ОВС або заочно навчаються в Університеті внутрішніх справ. Їх професійна діяльність здійснюється в екстремальних умовах, які вимагають повної мобілізації резервів людського організму.

Для ефективного управління процесом соціальної адаптації одним з основних є питання виявлення факторів, під якими розуміються зовнішні об'єктивні і внутрішні суб'єктивні умови і обставини, що сприяють або заважають розвитку процесу адаптації жінок-співробітників ОВС. До внутрішніх факторів відносяться властивості та якості особистості, що адаптується. В першу чергу на процес адаптації впливають соціально-демографічні характеристики: стать, вік, досвід роботи в правоохоронній сфері. Результати вибіркового дослідження свідчать, що жінки ефективніше орієнтуються в складних та незвичайних ситуаціях; вони більш організовані, більш стійкі до стресових явищ. Зокрема, це підтверджується тим, що жінки в середньому живуть більш за чоловіків.

Специфіка діяльності ОВС не може не впливати на психологічний стан жінки. Вона постійно перебуває у стані внутрішнього напруження, розв'язує складні службові завдання та вирішує сімейні проблеми. Свою справу їй доводиться часто робити в атмосфері ворожості, злоби, агресивності, які є характерними для злочинного світу. З психотерапевтичної точки зору, така тривала напруженість, породжена негативними емоціями, накопиченням нереалізованих почуттів, які чекають нагоди знайти вихід, призводить в результаті до деструктивного конфлікту як в сім'ї, так і на службі, до виникнення стресового стану.

Стрес впливає на морально-психологічну стійкість жінки-співробітника ОВС, може призвести до порушення дисципліни. Якщо та чи інша категорія стресових факторів діє тривалий час або має завишену інтенсивність, то досить швидко з'являється професійна деформація, наслідками якої є дратівливість, нечуйність, відсутність ініціативи, звуження кола інтересів, зниження професійної активності, неухвага до себе, послаблення сімейних зв'язків.

Проведені наприкінці 80-х років дослідження показують, що кожний, хто щомісяця працює 30 годин понад встановленої норми, зазнає стресу. До робочого часу жінки-співробітника ОВС додається час, протягом якого жінка

працює вдома, виконуючи домашню роботу, виховуючи дітей. Основними факторами, що викликають стрес є:

сімейні справи: хвороба близьких; непорозуміння з членами сім'ї: зрада чоловіка; неможливість задовольнити потреби дітей; обмаль часу для спілкування з дітьми, родичами;

специфіка служби: відсутність соціального захисту; несвоєчасне надання відпустки, особливо влітку під час канікул дітей; робота у вихідні дні; ненормований робочий день; нестача часу; недосконала система просування по службі;

службові стосунки:

а) з керівництвом: несправедливе ставлення, уїдливість, конфліктність;

б) з колегами: брутальність, сварка, наклеп, непорозуміння;

особисті інтереси: непорядкованість побуту; власний стан здоров'я; фінансовий стан; незручний графік роботи.

Перелічені фактори пов'язані між собою, набувають значущості, оскільки є певний зв'язок між внутрішнім напруженням особистості та її професіоналізмом. Завдяки професіоналізму якісніше вирішуються службові проблеми, але в діяльності професіонала виділяються такі специфічні особливості, як жорстка регламентація службової діяльності, високий рівень зовнішнього контролю як з боку керівництва, так і громадян, звуження кола соціальних контактів, що знижують соціально-психологічну адаптацію.

Особистість ніколи не буває статичною, бо вона рухлива, постійно міняється, тому неможливо відрегулювати особистісну напруженість. Досить значущими є особистісні особливості, від яких залежать професійні якості та способи реагування на внутрішні перевантаження – напруження і стрес.

Таким чином, можна припустити, що умови праці в підрозділах ОВС, які характеризуються стресогенністю, кризисністю та дефіцитарністю, зумовлюють різнонаправлені адаптивні та дезадаптивні зміни особистості, завдяки яким реакція на стресові фактори жінок-співробітників ОВС, що працюють певний час, відрізняються. Одержані результати показують різницю перелічених стресових факторів в залежності від терміну служби в ОВС (див. таблицю).

Таблиця

Фактор	Розподіл стрес-факторів від терміну служби, %	
	1–3 роки	3–5 років
<i>Сімейні справи</i>	27,6	36,8
<i>Специфіка служби</i>	34,2	21,7
<i>Службові стосунки</i>	21,5	22,9
<i>Особисті інтереси</i>	16,7	18,6

Як стресовий фактор сімейні справи мають певну динаміку: зростають з 27,6% (у тих, хто має строк служби до 3-х років) до 36,8% (чий термін служби – більше за 3 роки).

Сімейні справи виступають не тільки як стрес-фактор, але й як фактор адаптації. Більше половини опитуваних мають члена сім'ї співробітника ОВС – батько, чоловік, брат тощо. З одного боку, адаптивні здібності формуються у родині, допомагають жінці перенести тягар службових обов'язка, з другого – соціальні характеристики сім'ї, система сформованих ціннісних ори-

ентацій допомагають швидше набути професіоналізму, адаптуватися до умов праці в підрозділі ОВС.

Специфіка служби та службові стосунки відносяться до зовнішніх факторів, які сприяють швидкому та ефективному засвоєнню професійних обов'язків, допомагають адаптуватися жінці у силовій структурі. Досить різноманітні форми соціальної взаємодії, які виникають у процесі виконання службових обов'язків в економічній, політичній та інших сферах також забезпечують пристосування та плідну працю у правоохоронній діяльності. Ці фактори виступають не тільки стресовими, але й адаптаційними. Слід зазначити, що більшість опитуваних вказали на необхідність освіти як умову професійного росту.

Попередні результати вибіркового дослідження свідчать, що для успішного процесу соціальної адаптації жінок-співробітників ОВС необхідна наявність як зовнішніх, так і внутрішніх факторів адаптації, бо не тільки особистісні властивості, але й адаптаційні властивості людини визначаються соціально-психологічними чинниками.

В.В. Коноплєв

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ МОЛОДЫХ РАБОТНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

В настоящее время, когда происходят преобразования в обществе, обостряется проблема адаптации человека к новым обстоятельствам жизни. В условиях изменения системы социальных и духовных ценностей, падения престижа службы в органах внутренних дел особую значимость приобретает социально-психологическая адаптация молодых сотрудников.

Практика вхождения в должность сотрудника ОВД свидетельствует о том, что в этом процессе проявляются противоречия: между требованиями, предъявляемыми к выпускникам учебных заведений МВД и реальным уровнем их подготовки; между привычными нормами служебной деятельности и новыми требованиями к молодым сотрудникам; между требуемым уровнем развития коммуникативных способностей сотрудника ОВД и их реальным состоянием; между имевшимися ранее и вновь появившимися условиями службы и т.п.

Существует интегративное личностное свойство, названное «адаптированность», которое определяет темп и глубину ее перестройки в новых условиях профессиональной деятельности. Адаптированность – свойство личности, сильно зависящее от организации работы с молодыми сотрудниками в период их адаптации. Это позволяет осуществлять управляющие психологические воздействия на адаптированность молодых сотрудников.

Развитие адаптированности молодых сотрудников возможно путем:

- осуществления индивидуальной работы по формированию психических качеств, оказывающих приоритетное влияние на глубину и темп адаптации;
- развития психологических возможностей коллективов по оказанию помощи молодым сотрудникам в преодолении трудностей адаптационного периода, активизации позитивных факторов адаптации и нейтрализации негативных;
- формирования психолого-педагогических условий, способствующих профессиональной адаптации молодых сотрудников.